

ЕМПРИЧНА ОЦІНКА ПРОБЛЕМ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ КООПЕРАТИВІВ ПРИ СІЛЬСЬКИХ ГРОМАДАХ

Т. В. Швець, к.е.н., доцент,
О. М. Овдіюк, к.е.н., доцент

Житомирський національний агроекологічний університет

Досліджено основні проблеми, що стримують розвиток сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів. Обґрунтовано підходи щодо ідентифікації проблем функціонування кооперативів, а саме: нормативно-правові, економічні, соціально-психологічні та організаційні.

Постановка проблеми. Створення обслуговуючих кооперативів сприяє становленню приватного сектора на селі, розширенню сфери зайнятості та підвищенню рівня життя і доходів сільського населення. Водночас процес становлення та подальшого розвитку кооперативів при сільських громадах відбувається із значними труднощами, що пояснюється різними об'єктивними і суб'єктивними причинами. Оскільки кооперативні структури перебувають в стадії формування і є економічно слабкими, їм значно важче адаптуватися до умов ринкового середовища. Тому вбачається за доцільне дослідити особливості та проблеми функціонування кооперативів при сільських громадах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Суттєвий внесок в ідентифікацію проблем становлення та розвитку сільськогосподарської обслуговуючої кооперації в Україні зробили сучасні науковці, зокрема В. Зіновчук, М. Малік, Л. Молдаван, О. Пантелеймоненко, Г. Черевко та ін. Незважаючи на різноплановість підходів до висвітлення цієї тематики, у наукових виданнях ще недостатньо дослідженими залишається питання ідентифікації проблем розвитку кооперативів при сільських громадах, що і обумовило необхідність проведення даного дослідження.

Мета і методика дослідження. Метою дослідження є встановлення основних проблем функціонування сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів при сільських громадах. Методологічною і теоретичною основою дослідження є діалектичний метод пізнання та системний підхід до вивчення фундаментальних положень економічної науки щодо розвитку обслуговуючої кооперації на селі. У процесі дослідження використовувався абстрактно-логічний метод – для узагальнення результатів досліджень, формулювання висновків і пропозицій. За

допомогою методу соціологічних опитувань проведено обстеження проблем, що стримують розвиток сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів при сільських громадах.

Виклад основного матеріалу. З метою вивчення основних проблем функціонування кооперативів при сільських громадах було проведено соціологічне дослідження кооперативів, за допомогою спеціально розроблених анкет. Анкетне опитування засвідчило, що діяльність кооперативів при сільських громадах Північно-Західного регіону (до якого віднесено Житомирську, Волинську та Рівненську області) стримується багатьма не вирішеними проблемами зовнішнього і внутрішнього характеру. Встановлено, що зовнішні перешкоди пов'язані з недосконалістю регуляторного середовища. Особливе занепокоєння у респондентів викликають проблеми, пов'язані з нестабільністю загальних економічних та правових умов розвитку кооперативів при сільських громадах (табл.).

Однією з актуальних проблем функціонування кооперативних підприємств є недостатня їх підтримка з боку держави (33,3 % респондентів). Не менш гострою є також і проблема недосконалої законодавчої бази (27,0 %), що зумовлює неоднозначне трактування економічної природи неприбуткового статусу обслуговуючого кооперативу з боку податкових органів. Часто суб'єктивізм податкових органів у розумінні неприбуткового статусу кооперативних підприємств та пов'язаних з цим податкових зобов'язань кооперативів стає причиною призупинення їх функціонування.

Не відчувають власники кооперативів при сільських громадах і належної підтримки з боку місцевих органів влади, на що вказали 27,0 % респондентів. Особливо це стосується кооперативів Волинської та Рівненської областей, в яких на недостатню підтримку місцевих органів влади вказали понад 40,0 % опитаних. Не сприяє розвитку кооперативних підприємств і низька інформованість населення про сільськогосподарську кооперацію, на її недостатній рівень вказали 14,3 % респондентів.

Щодо проблем функціонування внутрішнього характеру, то суттєвою перешкодою в подальшому розвитку кооперативів при сільських громадах, на думку опитаних, є обмежений обсяг коштів у кооперативів для розвитку нових видів послуг (66,7 %) та брак коштів на заснування кооперативу (38,1 %). Нестача стартового капіталу та недостатнє забезпечення цих кооперативів фінансовими ресурсами унеможливує диверсифікацію видів діяльності та залучення нових членів до кооперативу.

Таблиця

**Оцінка респондентами проблем функціонування
кооперативів при сільських громадах**

Проблема, що стримує розвиток кооперативів	Всього		Чисельність респондентів різного статусу, осіб		
	Кількість кооперативів	% відповідей*	Голова кооперативу	Член правління	Виконавчий директор
Нерозуміння суті обслуговуючої кооперації	16	25,4	8	4	4
Недостатність нормативно-правової бази	17	27,0	10	4	3
Тиск з боку податкових органів	18	28,6	11	3	4
Брак коштів на організацію кооперативу	24	38,1	13	6	5
Невпевненість в успіху розпочатої справи	12	19,1	7	3	2
Недостатня поінформованість про с.-г. кооперацію	9	14,3	4	1	4
Низький рівень забезпеченості кваліфікованими кадрами	15	23,8	3	7	5
Недостатній обсяг коштів у для запровадження нових послуг	42	66,7	25	1	7
Неповернення при виході з кооперативу вступного внеску	1	1,6	-	-	1
Недостатня підтримка з боку місцевих органів влади	17	27,0	8	5	4
Недостатня підтримка з боку держави	21	33,3	12	8	1
Брак кооперативного досвіду у керівних органів	10	15,9	4	3	3
Брак кооперативного досвіду у рядових членів	6	9,5	1	2	2

Примітка: * в таблиці сума відсотків відповідей перевищує 100 %, оскільки респонденти визначали в анкеті декілька стримуючих факторів.

Організація господарської діяльності в обслуговуючих кооперативах при сільських громадах значною мірою залежить від

рівня кваліфікації кадрів. Нині питання забезпеченості кваліфікованими кадрами та брак кооперативного досвіду керівних органів і рядових членів є актуальним для кооперативів, на що вказали 23,8 % та 25,4 % респондентів відповідно. Виключно важливим є поточне управління в кооперативах при сільських громадах, яке забезпечується виконавчим директором кооперативу, а в разі його відсутності – головою. Так, на запропоноване в анкеті запитання, чи має кооператив виконавчу дирекцію, більшість респондентів (63,5 %) дала негативну відповідь, а в Рівненській області – 80,0 % опитаних, що є найвищим показником у регіоні дослідження. Тому голови кооперативів змушені поєднувати виконання своїх функцій з обов'язками виконавчого директора (63,5 % респондентів вказали на те, що в кооперативах не розмежовано посади голови і виконавчого директора). Ситуація, яка склалася, є непростною, оскільки функції голови здійснюються на громадських засадах. Якщо ж голова кооперативу виконує обов'язки виконавчого директора, він має отримувати відповідну грошову компенсацію, що суперечить його основній місії та кооперативним принципам. Тому слід уникати ситуації, коли голова стане найманим працівником, який отримує заробітну плату в кооперативному підприємстві.

Водночас у 23 кооперативах при сільських громадах (36,5 %) Північно-Західного регіону є виконавча дирекція, наявність якої передбачає необхідність укладання з виконавчим директором контракту, складеного відповідно до чинного трудового законодавства. Контракт є офіційним юридичним документом, в якому передбачено наступні розділи: права, обов'язки та взаємовідносини сторін; строки виконання поставлених завдань, вимоги щодо якості роботи; умови оплати праці; підстави щодо припинення угоди; режим робочого часу, додаткових умов з підвищення заробітної плати, встановлення премій та доплат. Укладання контракту спрямоване на максимальне вираження індивідуальних здібностей та передбачає створення додаткових стимулів до виконання покладених на нього завдань, підвищення відповідальності за виконану роботу. Так, на питання анкети, чи укладено з виконавчим директором трудовий договір, переважна більшість респондентів (82,6 %) відповіла позитивно, зазначивши термін контракту від 1 до 5 років. Водночас 17,4 % опитаних вказали на відсутність такого документу, що є недоліком в організації діяльності відповідних кооперативів при сільських громадах. Отже, не в кожному кооперативному підприємстві визначено обов'язки виконавчого директора та межі його повноважень щодо прийняття управлінських рішень.

При обранні голови кооперативу та призначенні виконавчого директора необхідно враховувати набутий ними досвід господарської діяльності, надаючи перевагу кандидатурам, які мають відповідні навички управління, добре знаються на кооперативних принципах та користуються довірою членів кооперативу. В результаті проведеного соціологічного дослідження встановлено, що голови кооперативів при сільських громадах мають відповідний досвід управління господарською діяльністю – 73,0 % опитаних. Водночас 65,2 % опитаних вважають, що виконавчий директор має відповідний досвід. Отже, недостатній досвід управлінської діяльності негативно позначається на діяльності кооперативів при сільських громадах. Усе це в сукупності призводить до погіршення діяльності кооперативів такого типу, прийняття необґрунтованих або навіть помилкових управлінських рішень, неправильного вибору стратегії.

Висновки. Процес становлення та подальшого розвитку кооперативів при сільських громадах відбувається із значними труднощами, що пояснюється різними причинами як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру. Аналіз підходів щодо ідентифікації проблем розвитку кооперативів дає змогу об'єднати їх в умовні групи: нормативно-правові, економічні, соціально-психологічні та організаційні проблеми. Основними серед цих проблем є недосконала нормативно-правова база сільськогосподарської кооперації, а саме, не розуміння неприбуткового статусу обслуговуючого кооперативу з боку податкових органів; нестача стартового капіталу та недостатнє забезпечення цих кооперативів ресурсами; недостатній рівень економічних і правових знань учасників сільськогосподарської кооперації, недостатнє інформаційне та наукове забезпечення, нерозвиненість інфраструктури аграрного ринку.

Список використаних джерел

1. Малхорта Нереш К. Маркетинговые исследования: Практик. Руководство / Малхорта К. Нереш. – 3-е издание: Пер. с англ. – М.: Издательский дом «Вильямс», 2002. – 960 с.
2. Швець Т. В. Роль стратегічного планування в забезпеченні стійкого розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів при сільських громадах / Швець Т. В. // Кооперативні читання: 2013 р.: Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. – Житомир: Вид-во «ЖНАЕУ», 2013. – С. 124–128.